

ДЕНЬ ПЕРШИЙ

*Зачинається перший день Декамерона,
в котрому автор ясує, з якої нагоди зібралася наша бесіда,
а потім, за приводом Пампінєї, говориться
про що кому заманеться*

Як іздумаю я собі, прекрасні дами, які ви всі зроду жалісливі, то бачу вже загодя, що сумним та невеселим здасться вам почин отсієї книги, таким-бо справді є поставлений на чолі її скорбний спомин про минулу чумну пошесть, печальний для кожного, хто був її самовидцем чи іншим яким робом спізнав її. Та не хотів би я притьмом одстрашити вас од дальшого читання; не гадайте, що ждуть вас тут самі тільки зітхань та сльози. Сей жахливий початок буде вам ніби подорожнім гора крута да стрімчастиа, а за тією горою та лежить гарна-прегарна долина, і тим вона любіша, чим тяжче було на гору п'ястися і з гори вниз зіходити. І як за веселощами смуток наступає, так за горем радощі у тропі йдуть. За сією короткою журбою (кажу короткою, бо одбудемо ми її небагатьма словами) настане скоро втіха і розкіш, що я попередю обіцяв; аби не сказано було, то ніхто б сього після такого початку й не сподівався. Воістину, коли б міг я достойно повести вас до назнаменованої мети іншою якою дорогою, а не такою крутою стежкою, то я так би був з дорогою душею і вчинив; отже ж, неможливо було без сієї згадки з'ясувати причину, з якої постали події, що про них ви читатимете; рад не рад, мушу про се писати.

Так от, минуло вже після благодатного втілення Сина Божого¹ років тисяча триста й сорок вісім, коли в преславнім городі Флоренції, краснішим над усі міста італійські, прокинулася чумна моровиця; чи то вже була така дія планет небесних² чи Господь за діла наші несправедливі напуст такий напустив

¹ «після благодатного втілення Сина Божого...» — згідно з флорентійським стилем, рік починався не з Різдва, а з Втілення або Благовіщення (25 березня), отже чума охоплює Флоренцію на початку квітня 1348 року. В Пізі вона лютує вже з січня 1348 року.

² «чи то вже була така дія планет небесних» — астрологічне пояснення появи чуми знаходимо і в сучасних Боккаччо хроністів Маркіонне Стефані та братів Маттео і Джованні Віллані, які пишуть про вкрай несприятливе для людства поєднання трьох великих світил під знаком Водолія, що мало принести світу багато тяжких випробувань.

на смертних, що почалася тая чума перед кількома роками у східних землях¹ і, вигубивши там незчисленну силу живущих, посунула без угаву з краю в край, докотилася, на лихо, й до Заходу. Не пособляли проти неї ні мудрість, ані обачність людська, хоч місто було очищене од усякого бруду нарочито настановленими служебниками, недужим заборонялося входити в город, усім давалися поради, як шанувати здоров'я; не помагали й смиренні молитви, що не раз та й не два творили богобоящі люди, чи то з охрестами ходячи, чи іншим яким чином.

Напровесні року вищеписаного почала тая грізна пошесть проявлятися страшним і дивовижним способом. Не так воно діялось, як на Сході, де кровотеча з носа була певною ознакою неминучої смерті; у нас наприпочатку хвороби набігали в чоловіків, як рівно і в жінок, у паху або попід руками такі пухлини, убільшки часом з добре яблуко чи яйце, котрі більші, а котрі менші; простий люд називав їх гулями. Невдовзі обкидало тими смертяними гулями все тіло, а далі прикмети недуги одмінялися в чорні або синяві плями, що в багатьох виступали на руках і на стегнах, та й на інших частинах тіла, у кого буйні та рідкі, а в кого дрібні та густі. Як іспершу гулі, так потім і плями, у кого вони виходили, були нестеменною ознакою близької смерті. Ніякі поради доктора не помагали од сього помору, ніякі ліки не ставали в пригоді: чи то вже така була натура хвороби, чи неуки-гоїтелі (а тоді, крім учених медиків, порозводилось було багато лікарів та лікарок, що зроду й не нюхали медицини), не мігши знати, в чім сила недуги, не вміли прибрати на неї способу. Рідко хто одужував, мало не всі помирали третього дня після появи вказаних прикмет, той раніше, той пізніше, здебільшого без гарячки чи ще чого такого.

А надто ще й тим убивалася тая чума в силу, що із слабих переходила на здорових, котрі з ними водилися, так, як огонь,

¹ «...почалася тая чума перед кількома роками у східних землях...» — в Азії епідемія розгоряється з 1346 року. Існує кілька версій про занесення чуми на Апенніни. Італійські дослідники стверджують, що хвороба була завезена з кораблями із Сирії на о. Сицилія, звідки розповсюдилася по Європі. У коментарі до російського перекладу «Декамерона» Н. Б. Томашевський наводить і другу, «кримську», версію: під час облоги генуезької фортеці в Кафі у татарському війську почалася епідемія. Не будучи в змозі взяти місто приступом, татари вирішили заразити ворогів чумою, перекидаючи за допомогою катапулт трупи померлих через стіни. Кілька хворих генуезьких моряків відбули на кораблях додому — так і почалася спершу в Італії, а потім і в усій Європі страшна епідемія.

буває, перекидається на щось сухе або ж масне, як недалечко лежить. Ба й гірше ще од того: пошесть переходила не лише на тих, що з недужими діло мали чи з ними розмовляли, а й до тих чіплялася, що тільки торкались до одержі чи ще якоїсь речі, хворим уживаної. Дивовижні то речі, що маю казати; якби не бачили того стільки людей і я сам на власні очі, то не наважився б я тому й повірити, не те що писати, хоч би й чув те од чоловіка, віри годного. Так от, така чіпка була та чума, що не тільки од людини до людини, було, пристає, а й таке часто лучалося, що річ, яка належала болящому або померлому од сієї хвороби, коли до неї дотикалась яка жива душа не людської породи, не лише заражала її пошестю, а й убивала не в довгій часі. Допевнився я сього на власні очі, як допіру сказано, бачивши одного разу таку прояву: на вулицю викинуто лахміття убогого чоловіка, що вмер од тієї немочі, коли се надійшли дві безроги і давай своїм звичаєм мотлошити і шарпати тее рамя перше рилом, а там і зубами; через якусь часинку покрутились-покрутились, мовби отрути заживши, та й витяглися на тому злиденному лахмітті.

Од таких ото оказій (а бувало немало ще й жахливіших) стали нападати всякі страхи та химороди на тих, що при життю лишалися, і мало не всі вони до одної жорстокої мети поривалися — обминали недужних, гидуючи ними та речами їхніми, тим-бо сподівалися зберегти власне здоров'я. Були такі, що вважали за найліпший спосіб проти лиха жити помірковано і стерегтися всякої надмірності; зберуться, було, невеличкою громадкою та й живуть окремо од інших, замкнувшись з вигодою в якомусь домі, де немає болящих, і заживаючи щонайвиборніших потрав та щонайдобріших вин, але з великою здержливістю, не вкидаючися в ласунство; нікого не допускають, було, щоб говорив їм про те, що діється в місті, про заразу і смерть, проводячи час за музикуванням та всілякими скромними розвагами.

Інші ж, супротивлежної думки будши, покладали собі, що пити вволю і ласувати всмак, волочитися з жартами та співами, задовольняти якомога всі свої схотінки, сміятися та шкилювати з усього, що б не сталося, — ото і єсть найпевніші ліки од хвороби; як же казали вони, так по спромозі й чинили: тиняються, було, як день так ніч од шинку до шинку та й п'ють собі без міри й без ліку, а найбільше гуляли по людських домівках, як прочують, було, що є десь про них пожива. І легко ж

їм було так робити, усі-бо, самі берега пустившись, і майно своє напризволяще полишали (однаково, мовляв, не животи́ти); тим-то більшина будинків стали спільними, і як до них уступав який заволока, то всім користався, буцім у себе в господі. Люди сі, по-скотячому поводячись, уникали по спроможі недужих. За таких злигоднів і такого лихоліття занепаала й нінащо перевелася в нашому місті достойна повага законів Божих і людських, бо їх охоронці й виконавці, як і опрочі люди, то повмирали, то понедужали, то, не мавши досить служителів, не могли пильнувати своєї справи, — тим-то вільно було кожному що хотів творити.

Інші, знов, трималися середини між сими двома крайностями: не здержували себе в їжі, як тії, та й не вдавалися в пиятику і розпусту, як сії, а заживали всього як до потреби своєї. Вони не замикаються, було, а ходять-гуляють надворі, держачи в руках хто квіти, хто зілля духмяне, хто інші які пахощі, та й нюхають собі зчаста, — освіжити б то мозок такими ароматами, бо повітря було все ніби занечищене од смороду трупів, болячок та ліків. Були й такі, що мали суворішу думку (а може, вона була й вірніша), кажучи, що проти пошесті немає луччого способу, як утеча од неї; думаючи ж так і ні про що, крім себе, не дбаючи, множество чоловіків і жінок покидали рідне місто, одбігали домів своїх і осель своїх, родичів своїх і скарбів своїх та й пускалися за город, у свої чи чужі маєтності, нібито гнів Божий, що побивав неправедників сією моровицею, не спостигне їх, де б вони не обернулися, а впаде на тих тільки, що полишилися в мурах міста; чи, може, думали, що ніхто в нім живим не зостанеться, що прийшла на нього остатня година.

Хоча з-поміж сих людей, що по-різному велися, не всі помирили, одначе не всі й виживали; противно, занедужувало їх багато усякої поведенції і в усяких місцях, і як вони самі, при здоров'ї будши, іншим здоровим приклад подавали, так тепер конали, од усіх занехаяні. Шкода й казати, що один городянин сахався другого, сусіди сливе не дбали одне про одного¹, родичі або зовсім не родичалися, або бачились у рідку стежку,

¹ «...сусіди сливе не дбали одне про одного...» — «інститут» сусідства в середні віки був дещо тіснішим і згуртованішим, ніж у сучасній Європі. Так пише про нього Данте у трактаті «Пир» (IV, iv, 2): «Як людина для своєї повноцінності потребує присутності родинного кола, так і дім має необхідність у сусідстві іншого дому: інакше не минути б було багатьох негараздів, що стали б перешкодою щастю».